БУТУН ДУНЁ ПРОЛЕТАРЛАРИ, БИРЛАШИНГИЗ!

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САНЪАТИ

ЎЗБЕКИСТОН ССР ЁЗУВЧИЛАР СОЮЗИ ВА ЎЗБЕКИСТОН ССР МАДАНИЯТ МИНИСТРЛИГИНИНГ ОРГАНИ

ГАЗЕТА 1956 ЙИЛ 4 ЯНВАРДАН ЧИҚА БОШЛАГАН

1989 ЙИЛ

6 ОКТЯБРЬ
№ 41 (3041)
ЖУМА

ЯНГИЛАНИШ НИШОНАЛАРИ

Ҳар бир миллат ва элат сони ва мавқеидан қатъий назар, ўз анъаналарига, тилига ва маданиятига иложи борича кўпроқ ҳурмат ва эътибор билан қарашни талаб этишини таъкидлаб ўтиш жоиздир. Агар биз ўзимизни ақл-идрокли кишилар деб ҳисоблайдиган бўлсак, у ҳолда мана шу оддий ҳақиқатни аввалроқ пайқашимиз лозим эди.

●

Қишлоқда тараққиётимиздаги барча номутаносибликлар ва қолоқликлар, айниқса, яққол кўзга ташланади, зеро, аҳолининг кўпчилиги ҳам қишлоқда яшайди.

Тўхталиш лозим бўлган биринчи масала томорқа учун ер ажратиш масаласидир... Мазкур программани рўёбга чиқариш учун иккита масалани ҳал этиб олишимиз керак.

Биринчиси — тўраларча муносабатни бартараф этиш, жойларда ўрта бўғин томонидан — айрим район ва қишлоқ Советлари ходимлари, хўжалик раҳбарлари кўрсатаётган қаршиликни, таъмагирлик ҳолларини, область раҳбарларининг назорат қилмаётганликлари ва лоқайдликларини бартараф этиш;

Иккинчиси — аҳоли ўз томорқаларида етиштирган маҳсулотлар исрофгарчилигига йўл қўймаслик, уларни сотиш, етказиб бериш ва қайта ишлаш учун зарур бўлган барча шароитларни муҳайё қилишдир.

●

Биз шуни асло эсдан чиқармаслигимиз керакки, ишлаб чиқарувчилар, хўжаликларнинг ўзлари белгилайдиган реал план умуман республика бўйича планга асос қилиб олиниши лозим.

●

Республика бўйича қўшимча ҳақларни ҳисобга олганда, бир тонна пахтанинг ўртача нархи бу йил 900 сўмни, келгуси йилда эса ҳисобот йилидаги 806 сўм ўрнига 1016 сўмни ташкил этади. Шунингдек, камроқ бўлса-да, ингичка толали пахтанинг нархи ҳам ошади.

●

Ҳосилни сақлаб қолиш керак. Бунда биз шаҳарликлар, студентлар, саноат корхоналарининг ишчилари онглилигига, уларнинг деҳқонлар билан бирдамлик туйғусига умид боғлаймиз. Ва ниҳоят, уларнинг бой қишлоқ бўлмаса, бой шаҳар ҳам ҳеч қачон бўлмайди, деган ҳақиқатни чуқур тушуниб етишларига ишонамиз. Бу ишларнинг ҳаммаси мажбур қилинмасдан, ихтиёрий равишда, фақат иқтисодий манфаатдорлик асосида бўлиши керак, албатта.

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари И. А. КАРИМОВнинг «Совет Ўзбекистони» ва «Правда Востока» газеталари саволларига жавобидан

Жамиятнинг ижтимоий-сиёсий ҳаётидаги «қизил» саналарга муносабат бугунги кунда анча амалий руҳ касб этмоқда. Жумладан, СССР Конституцияси куни арафасида мамлакат Асосий қонунининг бугунги ҳолати ва эртанги қиёфаси ҳақида жиддий, баъзан, танқидий мулоҳазалар билдириш «бахтимиз қомуси» қабилидаги ҳар қандай ёлғон хитоблардан қимматли ва фойдалироқдир. Мамлакат фуқароларининг уйғоқ назари, инқилобий кайфият билан «турғунлик раҳнамоси» ташаббуси туфайли қабул қилинган 1977 йил Конституцияси ўртасидаги номутаносиблик — жамиятнинг энг дардли муаммоларидан бири. Шунинг учун ҳам, кейинги пайтда СССР Конституциясига бир қанча жиддий ўзгартишлар киритилди. Шунинг учун ҳам, СССР халқ депутатларининг I съездида янги Конституцияни ишлаб чиқувчи катта комиссия тузилди. Бу комиссияда М. С. Горбачев, А. Д. Сахаров, Б. Н. Ельцин, Г. Х. Попов каби қайта қуриш меъморлари борлиги сезиларли ўзгаришлар бўлишига умид уйғотади. Айни чоғда, «ўнг» — консерватив кучларнинг ҳануз қўли баландлиги бизни ташвишга солади.

СССРнинг янги Конституцияси қандай бўлиши керак?

Биз ҳозир иттифоқдош республикаларнинг суверенитети, уларни янги ижтимоий-сиёсий, иқтисодий мазмун билан тўлдириш ҳақида гапираяпмиз. Суверенитет эса икки муҳим жиҳатни — жумҳурият бутунлиги ва олий ҳокимиятнинг шу жумҳурият устидан тўла идора қилишини назарда тутади. Яъни, давлатнинг ҳам ташқаридан, ҳам ичкаридан бирон-бир нарсага қарам эмаслиги, тўла мустақиллигини англатади.

Шу маънода биз бугун суверен республикаларнинг ихтиёрий бирлашуви, янги Иттифоқ Шартномаси ҳақида ҳам сўзлашимиз тўғри бўларди. Яъни янги Конституция янги Иттифоқ шартномасидан келиб чиқиб тузилиши керак. Конституция муқаддимаси ҳозиргидан мутлақо фарқ қилиши ва суверен, тенг ҳуқуқли республикаларнинг янги тарихий шароитда умумий манфаатларни биргаликда ҳал қилиш учун, ўз халқларининг хоҳиш-иродасига кўра, ихтиёрий тарзда, Иттифоққа бирлашганликларини тантанали ҳамда мухтасар тарзда қайд этиш (масалан: АҚШ Конституциясидагидек), сўнгра тўғридан-тўғри Конституция моддаларига ўтиш лозим. Янги Конституция юқоридан қуйига қараб эмас, балки қуйидан юқорига қараб шаклланганн мантиқлидир. Яъни, аввал иттифоқдош республикаларнинг Конституциялари яратилиши, сўнгра, шу асосда, СССР Конституцияси ишлаб чиқилиши керак. Бу эса иттифоқдош республикаларнинг суверенитетини чин маънода эътироф этиш бўлур эди.

7 ОКТЯБРЬ — СССР КОНСТИТУЦИЯСИ КУНИ

АСОСИЙ ҚОНУН ҲАҚИДА ЎЙЛАР

Мен республика, шунингдек, СССР Конституциясида қуйидаги фикр ва хулосалар ўз аксини топишини ниҳоятда муҳим деб биламан:

1. Иттифоқдош республикалар мустақил, суверен давлатлардир. Уларнинг суверенитети тўла ижтимоий-сиёсий, иқтисодий мазмун билан тўлдирилиши лозим.

Яъни: а/ иттифоқдош республикаларда олий ҳокимият органи ва умумхалқ муҳокамаси(референдум) орқали қабул қилинган қонунларгина амал қилади. СССР қонунлари республика Олий Советининг учдан икки қисми тасдиқлагандан сўнггина шу жумҳуриятда кучга киради. Иттифоқдош республика суверенитетига дахл қилувчи СССР қонунлари Конституцияга зид деб ҳисобланади;

б) Ер, ер ости бойликлари, сув, ўрмонлар ва бошқа табиий бойликлар иттифоқдош республиканинг миллий бойлиги ва мутлоқ мулкидир. Иттифоқ корхоналарининг ушбу бойликлардан фойдаланиши фақат иттифоқдош республика ҳукуматининг розилиги билан белгиланган ҳақ ва солиқлар эвазига амалга оширилади.

Иттифоқдош республикалардаги асосий корхоналар, саноат, қишлоқ хўжалиги, капитал қурилиш иншоотлари, алоқа ва транспорт воситалари, банклар, шаҳар уй-жой фонди ва бошқа социал-иқтисодий, маиший вазифаларни бажарувчи бирлашмалар ҳам республиканинг мулки ҳисобланади;

в/ иттифоқдош республикаларда шу республика фуқаролиги жорий этилади. Бунинг тартиб ва қоидалари «Республика фуқаролиги ҳақидаги Қонун»да белгиланади. Иттифоқдош республикаларнинг фуқаролари СССР фуқаролари ҳамдир. Республикага аҳолининг ташқаридан кўчиб келиши ёки кетиши (миграция) масалаларини республика Олий ҳокимияти ўз иродаси билан ҳал қилади.

2. КПССнинг совет жамиятидаги раҳбар ва етакчи куч эканлиги унинг халқпарвар, демократик фаолияти ҳамда ҳаракати орқалигина таъкидланиши лозим. Шу маънода, ҳозирги СССР Конституциясининг олтинчи моддаси янги Конституцияга киритилмаслиги керак.

3. Социалистик ватанни ҳимоя қилиш ҳар бир СССР гражданининг муқаддас бурчидир. Шу билан бирга, ҳозирги тинч шароитда жаҳондаги вазиятни ҳисобга олиб, янгича сиёсий тафаккурга кўра профессионал армия тузиш истиқболларини ўйлаб кўриш керак. Шу маънода, СССР Конституциясининг 63-моддаси таҳририга муҳтождир.

4. СССР Конституциясининг 50- моддасидаги СССР фуқароларига берилган сўз, матбуот, виждон, йиғилишлар, митинглар, кўчаларда намойиш қилиб юриш эркинлиги янги Конституцияда янада равшанлашиши керак. Токи, турли хил қонунлар СССР фуқароларининг ушбу ҳуқуқини чегаралаб қўймасин.

5. Иттифоқдош республикалар ўзларининг миллий давлат рамзлари — байроқ герб ва гимнларини умумхалқ муҳокамасидан ўтгандан сўнггина тасдиқлашлари лозим.

Ва ниҳоят, СССРнинг ҳозирги Гимни ҳақида ўйлаб кўриш керак.

Эркин ўлкалардан Улуғ Рус диёри
Яратди қудратли, аҳил оила,—

сатрлари янги тарихий воқеликни тўғри ифодаламайди. Чунки эркин республикалар «Улуғ Рус» атрофида эмас, балки ўзлари ягона эркин Иттифоққа бирлашмоқдалар. Шунинг учун ҳам, СССРнинг Давлат Гимнида бир халқни иккинчи халқдан устун қўювчи оҳанглар бўлмагани маъқул.

Дилшод ШАМС

РЕАКТОР ЗАРУРМИ? 2-БЕТ

ВАҲШАТ ЧИҒИРИҒИ 5-БЕТ

«БИРЛИК» ХАЛҚ ҲАРАКАТИ НИЗОМИ 8-БЕТ

ЎЗБЕКИСТОН КОМПАРТИЯСИ МКнинг XV... ПЛЕНУМИ (1989 ЙИЛ) ДАСТУРИ АМАЛД...

Зевар ЖУМАНИЁЗОВА,
Шовот район партия комитетининг котиб...

ОБОДЛИК

Шовот Хоразм вилоятидагина эмас, жумҳуриятимизда ҳам турмуш маданияти юксак районлардан. Бу ерда халқнинг турмушини яхшилаш учун кўп ишлар амалга оширилган. Ўзбекистон Компартияси Марказий Қўмитаси ҳам районнинг бу борадаги ишларини қўллаб-қувватлаб икки марта турмуш маданияти бўйича Шовот райони тажрибаларини оммавийлаштириш тўғрисида қарор қабул қилганди. Хўш, бугунги қайта қуриш жараёнида районда меҳнаткашларнинг иқтисодий турмуш маданияти қандай ҳал қилинмоқда? Район партия комитети котиби З. Жуманиёзова мухбиримизга шуларни сўзлаб берди:

— Хўш, районимизда янгиланишлар қандай кечмоқда? Аввало, колхозчиларнинг иқтисодий турмушига эътиборни кучайтираяпмиз. Яқинда районимизнинг барча хўжаликларида йиғилишлар ўтказдик. Унда колхозлардаги оилаларнинг моддий аҳволини яхшилаш учун уларнинг ҳар бирига 25 сотихдан ер ажратиб бериш таклифини ўртага ташладик. Бу таклиф маъқулланди, эндиликда экиндан, пахтадан бўшаган ерларнинг бир қисми уларга ажратиб берилади. Бу ерлардан улар чорвачилик, боғдорчилик, полизчилик, яъни ҳар ким имконияти даражасида фойдаланиши мумкин. Ахир ҳар бир оиланинг тўкинлиги давлатимизнинг бойлиги эмасми?

Районимизда серфарзанд оналар кўпчилик. Улар болалари сабабли колхоз ишларидан четда қоладилар. Лекин бу дегани улар жамиятимиз ҳаётидан четда дегани эмас-ку. Улар оилада фарзанд тарбияси билан бирга боғларидан юқори ҳосил ҳам етиштиришлари мумкин. Шу сабабли бундай оилаларни ҳисобга олиб чиқдик ва эндиликда колхозлар ана шундай аёлларга ҳам ойлик тўлайдилар. Лекин улар ўз боғларидан чиққан маҳсулотни шартнома асосида колхозларига сотадиган бўладилар.

Ўтган йили районимиздан чиққан талабалар, яъни бўлғуси кадрларимизни йиғиб, уларнинг истакларини эшитдик. Бу йил улар талаби асосида барча колхозларимизда бозорлар ташкил қилдик...

Шу ўринда мен бу йилги пахта терими мавсуми ҳақида ҳам тўхталиб ўтмоқчи эдим. Мана, вилоятимиз ҳам, районимиз ҳам пахта теримида олдинги ўринларда. Ўзимча ўйлайман, хўп, пахтани дабдабасиз, баландпарвоз шиорларсиз, ўқувчиларни ўқишдан қолдирмасдан ҳам териб олса бўларкан-ку. Одамларнинг асабига тегмасдан ҳам йиғиш мумкин экан-ку. Мана, икки йилдирки, далаларимизга заҳарли дориларни йўлатмадик. Сариқ касали ҳам, болалар ўлими ҳам камайди. Ҳа, бўлар экан-ку. Нега, биз шулар ҳақида эртароқ ўйламадик...

Бу йил районимизда 6 боғча, 2 мактаб ишга тушди. Келгуси йил яна 5 мактаб, 9 боғча қуриш мўлжалланмоқда. Шунча боғчалар, мактаблар қурилган ва қурилар экан, бу узоқ йиллардан бери халқимизни қийнаб келган муаммолар эмасмиди? Меҳнаткашлар учун қулайликларга эга чорвадорлар уйи, техниклар уйи, колхозчилар уйи, санаторийлар бизнинг халқимиз олдидаги кечикиб бўлса-да амалга оширган ишларимиз деб биламан.

Районимизда энг яхши колхоз, маҳалла кўча, хонадон учун конкурслар ўтказиб келинаётганлигига кўп йиллар бўлди. Эндиликда биз колхоз, маҳалла, кўча ва хонадонларнинг озодалиги, китобхонлиги, аҳил-тотувлигигагина эмас, уларнинг қандай турмуш кечиришига, меҳмондўстлиги, болалар таълим-тарбиясига ҳам эътибор берадиган бўлдик. Булар ахир янгиланиш шабадалари эмасми?..

Қайта қуриш олдимизга қўйган муаммолар кўп. Шулардан бири ҳақида алоҳида тўхталиб ўтмоқчи эдим. Кейинги пайтларда одамлар ўртасида ўзаро ҳамкорликлар камайиб кетди. Бир-биримизга, ютуғу камчиликларимизга, қувончу ташвишларимизга бефарқ бўлиб қолмоқдамиз. Ўйларимизни, кўнгилдаги ниятларимизни бировлар билан баҳам кўрмайдиган кимсаларга айланганми... Бу биқиқлик нимадан пайдо бўлган? Ўтмиш тарихимизни, динимизни, адабиётимизни, санъатимизни билмасликдан, умуман маънавий таназзулдан туғилмаганми! Бугунимизни ў... ламасликдан, келажагимизни аниқ тасаввур қилмасликдан, кўпроқ расмиятчилик ботқоғига ботиб қолганимиздан эмасми... Албатта! Демак, ана шу биқиқлик деворини бузиш учун биз яна халқнинг ўзига мурожаат қилдик. Халқимизнинг қадимий анъаналарини тиклаш учун турли соҳаллар бўйича қишлоқлар, колхозлар ўртасида ҳар хил мусобақалар уюштирдик. Одамлар тажрибаларини ўртоқлашмоқдалар. Ана шундай ҳамкорликлар... қўшни Тошҳовуз вилояти меҳнаткашлари билан ҳам ўтказилмоқдамиз.

Шу йил август ойида районимизда байналмилал жангчилар оналарининг йиғинини ўтказдик. Йиғинда байналмилал жангчилар хотираларини абадийлаштириш тўғрисида яхши таклифлар ўртага ташланди. Уларга ҳайкал тиклаш фикри маъқулланди. Шунда ўғли Афғон тупроғида ҳалок бўлган оналардан бири озроқ ер ажратиб беришимизни илтимос қилди. У бу ерни боғга айлантиражагини ва уни Афғонистонда ҳалок бўлган районимиз йигитлари номи билан атамоқчи эканлигини айтганда кўпчиликнинг кўзларига ёш қалқди. Ахир ўзи емай-едирган фарзандини йигит ёшида қаро ер бағрига топширган онанинг таклифини тўлқинланмай эшитиб бўладими.

Халқимизнинг қалбида боғлар яратишга чинакам ихлос бор. Район бўйича келгуси йил яна 300 гектар ерни боғ учун ажратиб берилади. Элимиз боғлар тўлқинланиб ётганки ободлик бўлганига нима етсин?

К. МАТЕҚУБОВ ёзиб олди

ИШОНЧ—КУЧ, ИШОНТИРИШ—САНЪАТ

Шахсга сиғиниш ва турғунлик даврлари ҳақида гап борганда, биз кўпинча йўқотилган моддий бойликларимизни, ўша кезлардаги иқтисодий танглиюни, маъмурий-қўмондонлик услубининг маданиятимиз ривожига, миллатлараро муносабатларимизга етказган зарарини эслаймиз. Аммо шахспарастликнинг ҳам, шуҳратпарастликнинг ҳам келиб чиқишига аксарият кишиларимизда эътиқоднинг бузилиши, ишончсизлик аломатларининг пайдо бўлиши сабабчи бўлганини хаёлимизга ҳам келтирмаймиз. Ҳолбуки, инсонларнинг бирор нарсага қаттиқ ишонишлари, эътиқод қўйишлари жуда катта потенциалга эга бўлган, тараққиётнинг муҳим омили эканлиги исбот талаб қилмайдиган аксиомадир. Буни яхши билган марксизм-ленинизм таълимоти асосчилари меҳнаткашларнинг адолатли жамият, тенглик, қардошлик, бахт-саодат ҳақидаги орзу-умидларини рўёбга чиқаришнинг реал йўлларини кўрсатиб бердилар. Халқ оммасини янги ҳаёт истиқболларига ишонтириш орқали жамиятни тубдан ўзгартириш мумкинлигини англаган ҳолда барча меҳнаткашлар ўртасида инқилобий ғояларни, социализм ва коммунизм назариясини тарғиб қилдилар.

Ўз навбатида партиямизнинг эзгу мақсадларига, унинг инсонпарварлик сиёсатига ишонган совет халқи ички ва ташқи душманлардан янги ҳокимиятни ҳимоя қилди, энг оғир шароитларда социализм қурди, фашист босқинчиларини тор-мор этди. Бироқ Сталин давридаги оммавий репрессиялар, Хрушчев ва Брежнев раҳбарлик қилган йиллардаги оғир хато-камчиликлар оқибатида баъзи кишилар партиямиз сиёсатига, унинг олижаноб ғояларига ишонмай қўйдилар. Оммавий қўшиб ёзишлар, кўзбўямачиликлар, порахўрликлар, тўрачилик, сансоларлик, маҳкамачилик каби иллатлар, раҳбарларнинг сўзи билан иши ўртасидаги узилишлар бу ишончсизликни янада авж олдирди. Таассуфки, бундай нохушликлар қайта қуриш ҳаётимизга чуқур сингиб бораётган ҳозирги шароитда ҳам тўла-тўкис барҳам топмаётир. Айрим раҳбарларимизнинг қатъиятсизлиги, лоқайдлиги туфайли пахта ялпи ҳосилини қисқартириш, озиқ-овқат маҳсулотларини кўпайтиришга қаратилган чақириқлар, ҳақли талаблар бажарилмай қолмоқда. Деҳқонларга ер бериш, уларни ем-хашак билан таъминлаш ҳам, гарчи бу борада кетма-кет қарорлар қабул қилинаётган бўлса-да, суст амалга оширилмоқда. Шунингдек, аҳолининг турар-жойга бўлган талаб-эҳтиёжи ҳам кўнгилдагидек қондирилмаётир.

Эсимда, совун муаммоси пайдо бўлиши арафасида турли мишмишлар тарқалди. Шунда Тошкент шаҳар Совети ижрокомидаги айрим масъул ходимлар телевидение орқали чиқиш қилиб, халқни тинчлантиришга уриндилар. Бизни совун тақчиллиги ҳеч қачон рўй бермаслигига ишонтиришга ҳаракат қилдилар. Буни қарангки, яқинда шу мухтарам идора раҳбарияти аҳоли ўртасида совунни тақсимлаш бўйича махсус қарор чиқарди.

Хўш, аҳвол шундай бўлгач, берилган ваъдаларнинг ишонтириш ва даъватларнинг қиймати қанчалик бўлади? Бундай шароитда Советларга, уларнинг ижро органларига нисбатан меҳнаткашларнинг ҳурмати пасайишини раҳбар ўртоқлар наҳотки тушунмасалар?

Мен Фарғонадаги фожиали воқеаларнинг замирида ҳам одамларнинг маҳаллий партия-совет ташкилотларига ишончсизлиги мужассамлашган деб биламан. Кўпчилик уй-жой қуриш учун ер олиш, ишга жойлашиш, ўқишни давом эттириш, уйланиш каби ижтимоий-иқтисодий масалаларда маҳаллий партия, давлат, хўжалик органлари томонидан ўз вақтида зарур ёрдамни ололмаган. Маҳкамачилик, сансоларлик ва лоқайдликдан умидсизликка тушган. Оқибатда айрим кишилар бундан унумли фойдаланганлар. Эътиқоди мустаҳкам бўлмаган баъзи ёшларни, умидсизликка учраган кишиларни йўлдан оздиришган. Муаммоларни бир уринишда ҳал қилишга даъват этишган. Нафсиламрини айтганда, турли қийинчиликларга дуч келавериб, умидсизликка тушган, ишончини йўқотган кишилар бошқа областларда ҳам йўқ эмас.

Тўғри, эндиликда бу каби иллатларнинг туб сабаблари атрофлича ўрганиляпти. Жумҳуриятимизнинг янги раҳбарияти вазиятни чуқур таҳлил қилиб, уни тузатиш юзасидан шошилинч чоралар кўришмоқда. Қишлоқ оилаларига қўшимча ер ажратиш, томорқалар ҳажмини 25 сотихгача кенгайтириш тўғрисидаги қарор бу борадаги хайрли ишлардан биридир. Лекин бу тадбир келгусида фақат қоғозда қолиб кетмаслиги лозим. Маҳаллий партия ва совет органлари раҳбарлари пахта яккаҳокимлиги психологиясидан тезроқ қутулишлари, масаланинг иқтисодий ва социал жиҳатлари билан бир қаторда унинг катта сиёсий ва ғоявий аҳамияти борлигини ҳам унутмасликлари керак.

Шубҳасиз, Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг «Гражданларнинг пахта ишлари юзасидан ҳукм қилинган қариндош-уруғларига нисбатан суд ҳукмларини қайта кўриб чиқиш тўғрисидаги мурожаатлари ҳақида»ги қарори ҳам халқимиз онгида ҳақиқат юзага чиқишига ишончини мустаҳкамлашга хизмат қилади, республика партия ташкилоти, қолаверса, бутун паратиянинг обрўйини оширишга кўмаклашади.

Қайта қуришнинг моҳияти чиройли сўзлар, жарангли шиорлар, ваъдалар билан белгиланмайди, балки амалий ишлар самараси билан баҳоланади. Бунинг учун омма онгида инқилобий ўзгаришлар қилишимиз, энг аввало уни улуғвор мақсадларга эришиш учун қайта қуришдан ўзга йўл йўқлигига ишонтиришимиз, янгиланишнинг аниқ стратегияси ва тактикаси билан қуроллантиришимиз даркор. Ана шундагина меҳнаткашларимиз қалбида Ватанимизга меҳр-муҳаббат, жамиятимизга эътиқод, келажакка умид мустаҳкамланади. Бу пировард натижада халқ ташаббусига кенг йўл очиб беради. Ахир, доноларимиз «Ишонч — куч, ишонтириш — санъат» деб бежиз айтишмаган-ку. Бас, шундай экан, бирон кишининг ҳам ноумид бўлишига йўл қўймайлик, қайта қуриш жараёнида амалий ишлар билан замондошларимизнинг эътиқодини мустаҳкамлайлик.

Собир ҚУРБОНОВ,
тарих фанлари номзоди

Куз келди. Ишкомларда узум, полизда қовун-тарвуз пишди, далаларда пахта очилди. Республикамизнинг ба... ча меҳнаткашлари қатори Наманган вилоятининг Энгельс номидаги колхози деҳқонлари учун ҳам масъулият... дамлар бошланди. Сураткашимиз С. МАҲКАМОВ яқинда колхозда бўлиб хўжалик ҳаётидан ҳикоя қилувчи у... бу суратларни олиб қайтди.

АБДУРАҲМОН ЖОМИЙНИНГ 575 ЙИЛЛИГИ ОЛДИДАН

ЖОМИЙ ЮБИЛЕЙИ

Шарқнинг буюк алломаси Абдураҳмон Жомий таваллудининг 575 йиллик юбилейини республикамизда кенг нишонлаш тадбирлари амалга оширилмоқда. Мухбиримиз М. СОДИҚОВ ЎзФА Ҳ. Сулаймонов номидаги Қўлёзмалар институти директори, юбилей ташкилий комитети аъзоси Азиз ҚАЮМОВдан шу борада қилинаётган ишлар ҳақида гапириб беришини илтимос қилди.

— Азиз ака, Абдураҳмон Жомийни юзга яқин асар ижодкори, қолаверса, улуғ Алишер Навоийнинг пири сифатида биламиз. Адибнинг юбилейини муносиб ўтказиш учун қандай тайёргарликлар кўриляпти.

— Шу йилнинг апрель ойида ТошДУнинг филология факультетида Тил ва адабиёт, Қўлёзмалар институтлари ҳамда дорилфунун олимлари иштирокида адабий кеча ўтказиш билан амалий ишни бошлаган эдик. Яқинда институтимиз олимлари Тошкент тўқимачилик комбинати ишчилари ҳузурида бўлишиб, Жомий ҳаёти ва ижоди ҳақида суҳбат ўтказишди. Республика Ёзувчилар уюшмаси тарғибот бўлими томонидан Тошкент области меҳнаткашлари билан ҳам бир неча ижодий учрашувлар уюштирилди. Аммо кенг жамоатчилик бу тадбирлардан деярли бехабар қолмоқда. Чунки матбуотда тез-тез чиқишлар қилинмаяпти.

Адабиёт ва санъат нашриётида Абдураҳмон Жомийнинг «Лайли ва Мажнун», «Саламон ва Абсол» достонлари, афоризмлари ҳамда алоҳида девони ўзбек тилида чоп этилмоқда. Бу адиб мухлислари учун арзирли туҳфа бўлади, деб ўйлайман. Республика Китобсеварлар жамияти билан институтимиз ҳамкорликда нашр қилаётган А. Ҳайитметов (ўзбек тилида) ва А. Шомуҳамедовнинг (рус тилида) аллома ҳақидаги рисолалари шу кунларда китобхонлар қўлига тегади.

— Юбилейни ўтказиш қайси кунларга мўлжалланмоқда?

— Самарқандда 31 октябрь кун эрталаб илмий сессия ўтказиш билан бошланади. Унда Тошкент, Самарқанд, Бухоро ва Душанбадан таниқли олимлар иштирок этадилар. Кечқурун эса адабий-бадиий кеча бўлади. Меҳмонлар 1 ноябрь куни Тошкентга келадилар. Алишер Навоий номидаги республика давлат Адабиёт музейида Жомий достонлари сюжети асосида ишланган керамика ва миниатюра асарлари экспозициясини кўрадилар. Ганчдан ишланган Жомий ҳайкалининг очилиш маросими бўлади. Бу музейимиздаги адиб сиймоси акс этган иккинчи ҳайкал эканлигини таъкидлашни истардим. Музей қошида Китобсеварлар жамияти ҳайъати билан биргаликда ўзбек халқи тарихини акс эттирувчи китоблар кўргазмаси ташкил этилади. Кўргазмага суғд, туркий, эски уйғур, араб, ислоҳ қилинган араб, лотин ва ҳозирги ёзувдаги адабиётлардан намуналар қўйилади.

— Келгусидаги ниятларингиз қандай?

— Биз Абдураҳмон Жомий ҳаёти ва ижодини тадқиқ қилишни бундан сўнг ҳам кенг миқёсда олиб бораверамиз. Олимларимизнинг илмий мақолаларини жамлаб нашрга тайёрлаб қўйганмиз. Афсуски, қоғоз танқислиги туфайли чоп этиш кейинроққа сурилди. Шаҳримизда Жомий номидаги кўча ва майдон мавжуд. Шу майдонда ҳайкал ўрнаттириш ниятимиз бор. Бунда албатта шаҳар ижроия қўмитасининг мадади... га муҳтожмиз.

Маҳмуджон НУРМАТОВ, фалсафа фанлари доктори, профессор

РАДНОМА

«Мавжуд нарсани танимас-
к мумкин эмас, унинг ўзи
нни танитиб қўяди.... Турли
иллатларга нисбатан айниқса
тиёт бўлиш керак, чунки
иллатга ишонмасликдан ёмон-
қ нарса йўқ».

В. И. ЛЕНИН

(ТАТ, 38-том, 190-бет)

КПСС Марказий Комитети-
нг сентябрь Пленумида қа-
л қилинган КПССнинг ҳара-
т дастурини ҳамда ўртоқ
С. Горбачевнинг Пленумда-
маърузасини ўқиб чиққа-
м ҳамоно, Ўзбекистон ССР-
нг Тиллар тўғрисидаги Қону-
лойиҳасини ҳам худди шун-
й партиявий-миллий нуқтаи
зардан, ленинча миллий
ограмма асосида кўриб чи-
ш, қатъий танқид қилиш за-
р деган хулосага келдим.
ндай жаҳоншумул илмий-
зарий мезонлар ло-
ҳа юзасидан ҳозиргача
лдирилган аксарият кес-
н танқидий мулоҳа-
ларнинг асосан тўғри экан-
гидан далолат беради.

Лойиҳанинг умумхалқ муҳо-
маси, биринчидан, ленинча
иллий программа ақидалари-
қайта тиклаш ва уларни
нкретлаштиришга, иккин-
дан, тенглараро тенг бўлган
бек халқининг миллий тили-
ижтимоий инсофу адолат
рсида чинакам давлат тили
қоми даражасига кўтаришга
ниҳоят, учинчидан, умуман
спубликамиз халқлари, хусу-
н, ўзбек социалистик мил-
тини сиёсий, ғоявий, байнал-
лаллик, ахлоқий ва эстетик
ҳатлардан тарбиялашга хиз-
т қилади. Лекин лойиҳа тў-
с эмас. Мантиқан ва услу-
ғализ. Уни шу ҳолича қа-
қилиш мақсадга мувофиқ
майди. Чунки миллий маса-
жумладан, миллий тил ма-
си ниҳоятда мураккаб ва
к сиёсий масаладир.
аланинг мураккабли-
шундан иборатки,
нг иқтисодий, ижтимоий,
аний, жисмоний ёки вужу-
(этник), жуғрофий, ахло-
эстетик, адабий жиҳатлар-
ва ҳоказоларни ўз ичига
раб олади Миллат катего-
си иқтисодий бирлик, жуғ-
ий майдон бирлиги, мада-
бирлиги, миллий харак-
миллий онг ва миллий тил
ликлари сингари жуда му-
унсурларнинг жонли, та-
ий, диалектик яхлитлигидан
иб топади. Модомики,
дай экан, муҳокама даво-
а ўртага ташланаётган баъ-
фикр-мулоҳазалар баҳсли
ибгина қолмай, тамомила
ва номақбулдир. «Тил —
қнинг бор-йўқлиги», «Тил —
латнинг илдизи» сингари
озий ифодалар миллат ва
г эрки фақат миллий тил-
иборат эмаслиги тўғриси-
илмий хулосани беихти-
пардалаб қўяди. Миллат,
ончи, ўзбек социалистик
лати миллий тилдан ташқа-
миллий ҳаёт, миллий иқти-
миллий турмуш, миллий
ат, миллий маданият, мил-
урф-одат, миллий кийим,
лий онг, миллий руҳ, мил-
характер, миллий
б, миллий санъат, миллий
биёт сингари кўпгина му-
тушунча ва категорияларни
қамраб олади. Миллий
ана шу муҳим миллий ун-
лар билан ўзаро узвий ях-
ликда ва диалектик алоқа-
ликда ривожланади. Аммо
лий тил уларнинг бирорта-
а тенг ҳам эмас, уларнинг
ортаси билан айнан ҳам
с.

Шубҳасиз, Улуғ Октябрь ин-
обининг жаҳоншумул ама-
тида тарихий синовдан ўт-
ленинча миллий программа
даларини ҳеч бир давлат
иссияси, ҳеч бир давлат
бари, ҳеч бир мутасадди
м рад эта олмайди. Ўзбек
масаласи бўйича тузилган
лат комиссияси аъзолари
лойиҳа муҳокамаси жараё-
а билдирилган эътирозлар-
ўртага ташланган фикр-му-
азаларни, ҳаққоний талаб-
ни албатта ҳисобга олиш-
и шарт.

. И. Ленин миллий тиллар
глиги масаласини миллат-
нинг ўз тақдирини ўзи бел-
аш ҳуқуқлари билан чам-
час боғлиқ ҳолда таҳлил
ди. Чунончи, «Тиллар маса-
ида либераллар ва демок-
лар» сарлавҳали мақоласи-
шундай талабни қўяди:
чилар демократиясининг
лий программаси: биронта
миллатга, биронта ҳам тил-
мутлақо ҳеч қандай имти-
берилмасин, миллатларнинг
сий жиҳатдан ўз тақдири-
ўзи белгилаши, яъни улар-
давлат бўлиб ажра-
и масаласи тамомила эр-
, демократик йўл билан
қилинсин; қандай масалада
масин, бир миллатни имти-
и қиладиган, миллатларнинг
ҳуқуқлилигини ёки майда
латларнинг ҳуқуқларини бу-
иган ҳар қандай тадбирлар-
. ғайриқонуний ва бекор
, эълон қиладиган умум-
лат қонуни чиқарилсин...»
Т, 23-том, 477-бет). Доҳий
миллий талабларни 1913
нинг 5 сентябрида ёзган
, яъни у миллий тил тўғ-
ида қонун чиқариш зарур-
ини 76 йил муқаддам айт-
ди. Шунга қарамай, баъзи
илар, республикамизда тил
аласи кўтарилганлигининг
абларини эстонлар ёки кав-
чк қардошларимизнинг
лий соҳадаги талаблари ва
қлари билан боғламоқда-
Бу фалсафий саводнинг

ночорлигидан бошқа нарса эмас. Биз бу хил ночорликни рад этамиз.

Ўз она тилига давлат тили мақомини бериш масаласида бизнинг Кавказдаги ва Болтиқбўйидаги қардошларимиздан, шунингдек, қўшни Тожикистондан ва Молдавиядан ортда қолганлигимиз эса жумҳуриятимиздаги сиёсий-маъмурий вазиятнинг ўзига хослигини, миллатлараро муносабатларнинг зиддиятлилиги ва кескинлигини, миллий ишчилар сафи ривожланмаганлигини, ўзбек халқининг бепарволиги ва феъли кенглигини, дўстпарвар ва дўстларига шарқона ишонувчан, муросасозликка мойил миллат эканлигини билдиради.

Шуниси ажабланарлики, лойиҳа муҳокамасида қатнашган айрим ўртоқлар бу муаммо миллатларнинг ўз ҳуқуқини ўзи белгилаш эркинлигининг бир муҳим ва ажралмас томони, ленинча миллий программанинг бир катта талаби, социалистик демократиянинг бир муқаддас ақидаси эканлигини негадир тилга олмадилар. Ҳолбуки, доҳий ўзининг тил хусусида кўпчиликка маълум бўлган таърифини 1914 йил баҳорида ёзилган «Миллатларнинг ўз тақдирини ўзи белгилаш ҳуқуқи тўғрисида» номли асарида баён этган эди. У «Тил кишиларнинг энг муҳим алоқа воситасидир...» деган хулосани исботлар экан, тил бирлиги ва унинг бемалол ривожланиб бориши миллий ҳаракатнинг кучайиши билан боғлиқлигини, бу ҳаракатнинг иқтисодий асослари капитализмда товар ишлаб чиқариш ва ички бозор бирлигидан иборат эканлигини уқтиради. Шу асосларга таяниб, яна бир объектив тарихий, ижтимоий-миллий талабни ўртага ташлайди: «... аҳолиси бир тилда сўзлашувчи территориялар давлат йўли билан бирлаштирилиши, бу тилнинг тараққийси ва адабиётда маҳкам ўрнашиши йўлидаги барча тўсиқлар бартараф қилиниши керак» (ТАТ, 25-том, 297-бет). Доҳийнинг бу кўрсатмасини ҳозирги ўзбек тилига татбиқ этсак, у Ўзбекистонда давлат йўли билан давлат тилига айлантирилиши ва давлат тили сифатида ягона бўлиши ижтимоий зарурат эканлиги маълум бўлади.

В. И. Ленин асос солган миллий программанинг бош ақидаси миллатларнинг ўз тақдирини ўзи белгилаши ҳуқуқи бўлиб, бу ҳуқуқ миллий тиллар тенглиги, мустақиллиги ва эркини ўзи белгилашини ҳам тақозо этади. Масаланинг яна бир мураккаб жиҳати шундаки, социализмга ўтиш билан миллий адоват тез йўқолиб кетмайди. «Миллий адоват тез йўқолмайди, — деб уқтиради В. И. Ленин. — Эзилган миллатнинг эзувчи миллатга душманлиги — тамомила қонуний душманлик... фақат социализм енггандан кейин ва миллатлар ўртасида тамомила демократик муносабатлар узил-кесил ўрнатилгандан кейин йўқолади», (ТАТ, 30-том, 61-бет). Улуғ доҳийнинг комил ишонч билан ёзишича «Социалистик партиялар эзилган миллатларни озод қилажакларини... ҳозир ҳам, революция вақтида ҳам, революция ғалаба қозонгандан кейин ҳам ўзларининг бутун фаолиятлари билан исбот қилмасалар, бундай партиялар социализмга хиёнат қилган бўлур эдилар» (ТАТ, 27-том, 292 — 293-бетлар).

В. И. Ленин миллатларнинг ўз тақдирини ўзи белгилаши шиорида ўзига хос миллатчилик унсури ҳам борлигини очиқ эътироф этади. Шунга қарамай, бу ҳуқуқни ҳимоя қилиб, уни ўз миллий программасининг асосий ҳамда доимий моддаларидан бирига айлантиради. Доҳий таъбирича, «... амалда барча миллатларнинг ўз тақдирини ўзи белгилаш ҳуқуқини эътироф қилишда максимум демократизм бўлиб, минимум миллатчилик бордир» (ТАТ, 25-том, 343-бет). В. И. Ленин РК(б)Пнинг VIII съездида — 1919 йил 19 мартда қилган маърузасида қирғизлар, ўзбеклар, тожиклар, туркманлар, бошқирдлар сингари қатор «халқларнинг ўз тақдирини ўзи белгилаш ҳуқуқини эътироф этишдан бош торта олмаслигимизни» айтади (ТАТ, 38-том, 186-бет).

Бинобарин, тилга доир қонун лойиҳаси муҳокамасида айтилган баъзи фикрлар ҳам назарий, ҳам амалий жиҳатдан қўпол хатодир. Биз ўзбек тилини давлат тили мақомига кўтариш миллий ифтихор ва миллатчилик билан алоқадор эмас деган хулосани, шунингдек, она тилимизга давлат тили мақомини бериш ўзбек халқининг рус тилига бўлган муносабатига бирор сезиларли таъсир ўтказмайди, деган мазмундаги фикрларни тўлиқ рад этамиз. Ўзбек тилига давлат тили мақомини бериш ўзбек халқининг бир муҳим талабини бажаришдан иборат бўлгани учун, унинг рус халқига ва рус тилига, бошқа қардошларимизга ва уларнинг тилига нисбатан бўлган демократик ҳурматини бекиёс даражада кучайтиради. Рус тилига ўзбек тилининг адолатсиз рақиби ёки зўравон мухолифи деб қарашга сиёсий, маъмурий, ҳуқуқий жиҳатлардан зарба берилади. В. И. Ленин «Русское слово» деган либерал газетанинг шу масаладаги мавқеини тасдиқлайди. «Россияда рус тилига душманлик билан қараш рус тилининг «фақат», «сунъий» равишда («зўрлаб», дейиш керак эди) киритилаётганлиги натижасидагина «бўлаяпти» деб», жуда тўғри хулоса чиқаради (ТАТ, 24-том, 134-бет). Шунингдек, рус тилини ўзбекларга мажбурлаб ўқитиш, ҳамма жабҳаларда ўзбек тили билан рус тилининг тенг, ёнма-ён қўйилиши, расмиятчилик ва бюрократизм томонидан ўрнатилган бу адолатсизликка «дўстлик» номидан қонун мақомининг берилиши ленинча миллий тил демократиясига тамомила қарама-қарши бўлиб, бу ҳол халқлар ўртасидаги дўстликни мустаҳкамламайди, балки рақобат ва адоватни кучайтиради. Ленинча байналмилаллик ақидасида миллатлараро расмий тенгликдан ташқари амалдаги тенгсизлик ҳам мавжуд. Миллатлараро тенглик ва мустақиллик, эркинлик ва тенгсизлик диалектикаси шунда ҳам кўринадики, масалан, ҳозирча бирор киши ўзбек тилини «Бутун Совет Иттифоқида Давлат тили бўлсин», деган таклифни ўртага ташлашни жиддий ўйлай бошласа, биз бундан ажабланган бўлур эдик. Ҳолбуки, КПСС МКнинг сентябрь Пленумида ўртоқ М. С. Горбачев СССРда рус тилини умумдавлат тили сифатида қарор топтириш ғоясини қўллаб-қувватлади. Демак, Иттифоқ миқёсида рус тили ва ўзбек тили тенг эмас. Худди шунингдек, Ўзбекистонда ҳам ўзбек тили ва рус тили тенг эмас. Булардан биринчиси жумҳуриятимиздаги асосий миллатнинг тили, кўпчиликнинг тилидир; иккинчиси эса республикада озчиликни ташкил қилувчи миллат тилидир. Қардошлараро тенглик ва тенгсизликнинг бу диалектикаси Давлат тилига доир қонунда ўз ифодасини топиши керак. Бу хусусда таълим берар экан, Ленин ёзади: «эзувчи ёки «улуғ» миллат (гарчи фақат зўравонлиги билан улуғ бўлса ҳам, фақат муштумзўр сифатида улуғ бўлса ҳам) деб аталувчи миллатнинг интернационализми фақат миллатларнинг расмий тенглигига риоя қилишдан иборат бўлмай, балки шу билан бирга, ҳаётда ҳақиқатан юз берадиган тенгсизликнинг ўрни эзувчи миллат, катта миллат томонидан қопланадиган тенгсизликдан ҳам иборат бўлмоғи лозим» (ТАТ, 45-том, 402-бет).

Шуни алоҳида таъкидлаш зарурки, республикамизда ўзбек миллий тили демократияси учун кураш узоқ тарихий даврни босиб ўтди. Миллий тилимиз ривожида Улуғ Октябргача бўлган давр билан социалистик давр ўртасида ўзига хос ижтимоий тафовутлар бор. 1919 йил март ойида РК(б)Пнинг VIII съездида қилган маърузасида Ленин айтганидек: «барча мамлакатлар ҳам ўрта асрчиликдан буржуа демократиясига ёки буржуа демократиясидан пролетар демократиясига ўтиш йўлида турибди. Бу мутлақо муқаррар бир йўлдир» (ТАТ, 38-том, 138-бет). Бинобарин, бу тарихий даврларда ижтимоий тузум, давлат ва миллий ҳаракатнинг характери ва юксалишига қараб, она тили демократияси ҳам муайян шаклларда рўёбга чиқади. Маҳмуд Кошғарийдан Аҳмад Яссавийгача, ҳазрат Алишер Навоийдан Машрабгача, Зебуннисодан Анбар Отингача, Огаҳийдан Муқимийгача, Абдулла Қодирийдан Ойбеккача, Сўфизодадан Эркин Воҳидовгача, Ҳамзадан Абдулла Ориповгача, Садриддин Айнийдан Пиримқул Қодировгача турли-туман диктатура формаларига мос келувчи синфий демократия, миллий демократия ва социалистик демократия шаклларини бошларидан кечирдилар ва кечирмоқдалар. Шу муносабат билан академик Эркин Юсупов 1989 йил 22 майда республика телевидениеси орқали билдирган ўта баҳсли бир фикрга тўхталиш жоиздир. Ҳурматли олимимизнинг айтишича, ўзбек халқи Улуғ Октябргача ҳеч қачон демократия кўрмаган, демократия нималигини билмаган. Бу фикрнинг ноўринлиги Октябрь инқилобигача қадар ўзбек тили демократияси учун Юсуф Хос Ҳожиб ва Аҳмад Яссавий, Алишер Навоий ва Машраб, Махмур ва Муқимийлар яратган ижодиёт материали асосида аён бўлади. Балки бизда Октябрь инқилобигача «демократия» деган сўз ишлатилмагандир, аммо ўзбек халқи «халқ» бўлибдики, демократияни билган ва ўз демократияси учун курашган. Муқанна қўзғолони, Дукчи эшон ҳаракати, 1916 йилги Жиззах қўзғолони халқнинг демократия учун жанглари бўлмай, нима ахир?! Қолаверса, ўзбек халқи, унинг ватанпарвар кучлари рус чоризмига қарши доимо кураш олиб борганлар-ку! Хўш, Э. Юсупов нега бу ҳақиқатни четлаб ўтди. Ёки у доҳиймизнинг «Ҳар бир миллий маданиятда гарчи ривожланмаган бўлса-да, демократик ва социалистик маданият элементлари бор, чунки ҳар бир миллатда меҳнаткаш ва эксплуатация қилинувчи омма бор, бу омманинг турмуш шароити муқаррар суратда демократик ва социалистик идеологияни туғдиради» (ТАТ, 24-том, 139-бет) деган таълимотини унутдимикан? Бу назария ўзбек халқининг ўз она тили демократияси учун минг йиллар давомида олиб борган курашига тааллуқли эмасми?

Муҳокамалар жараёнида она тили масаласидаги миллий талабларда миллатчилик йўқ, деган йўл-йўлакай мулоҳазалар ҳам билдирилмоқда. Бу бир жиҳатдан тўғри. Она тили инсон учун сув ва ҳаводек зарур миллий бойликдир. Она тилини севиш ўз онаси ёки фарзандини севишдек олий инсоний эҳтиёждир. Ўз она тилини севмайдиган киши Ватан ва халқ ишларида хоинликка мойил бўлади.

Шунга қарамай, ўз она тилини бошқа тиллардан, жумладан, рус ёки қорақалпоқ тилидан устун қўйиш миллатчиликнинг оддий кўринишидир. Ўз навбатида, рус тилини ҳамма тиллардан устун қўйиш оддий шовинизмдир. Партиянинг янги миллий дастурида мана бу хулоса бежиз айтилмаган: «Байналмилалчиликнинг олий инсонпарварлик мазмуни шундаки, у миллатчилик ва шовинизм билан муроса қила олмайди».

Тилга доир лойиҳада, масалан, унинг 9-, 14-, 30-моддаларида «ёзишмалар ўзбек тилида, «зарур бўлганда» рус тилида олиб борилади» қабилида фикр юритилади, бунда рус тилини сохта, улуғ миллатчилик руҳида (ўзбек тили ҳисобига) улуғлаш бор. Матн ва ибора негизидан келиб чиқадиган иллатли маъно шундаки, ўзбек тили умуман ишлашга қодир тиллардан бирдир, аммо **зарур бўлганда (!!)** ўзбек тили ишламайди, балки рус тили ишлай олади», гўё давлат мақоми даражасини ўзбек тили рус тили ёрдамисиз амалга ошира олмайди. Гўё, ўзбек тили зарур ва муҳим вазиятларда зарур тил даражасида бўла олмайди. Биз бу хил шовинистик руҳни қатъиян рад этамиз. «Зарур бўлганда» ибораси ўрнига «Эҳтиёжига қараб», «эҳтиёж туғилса», «талаб этилишига қараб», «керак бўлиб қолса», «халқаро қоидага кўра», «шароитга кўра» сингари ифодалардан энг муносибини танлаб олиш мумкин.

Қадимги ўзбек тили ва араб алифбосига асосланган ўзбек ёзувини ўрганиш ва ўргатиш ҳозирги ўзбекона миллийликнинг ўз тарихий илдизлари, гўзал анъаналари билан янгидан пайвандлашувидир. Бу зўравон бюрократия туфайли атайин бузилган миллий равнақ жараёнининг демократия асосида тузатилиши ҳисобланади. Шунинг учун лойиҳанинг 24-моддаси қайтадан аниқ-равшан, яъни қуйидагича ифода этилиши зарур: «Араб алифбосига асосланган эски ўзбек ёзуви болаларга боғчаданоқ ўргатила бошлайди. Гражданларга эски ўзбек ёзувини ўргатиш мактабда биринчи синфларданоқ жорий этилади. Давлат бу соҳада етарли мутахассислар ва ўқув-методик қўлланмалар тайёрлаш учун қайғуради».

Баъзи ўртоқлар эски ўзбек ёзуви ва қадимги ўзбек тилини ўрганиш ҳамда ўргатишга моддий асос ва маблағ етишмай қолиши мумкинлигини рўкач қилмоқдалар. Буни халқ мутлақо рад этади. Ўз она тилини ўқитиш ва тўлиқ ўргатишга етарли имкон-маблағ тополмаган миллат — миллат деб аталишга ҳақли эмас.

Иттифоқимизда миллий ҳаракат, миллий кураш ва миллий юксалиш ўзининг янги палласига кирди. Бу даврда миллий тил ва давлат тили масалалари миллат ва миллий программанинг асосий назарий ва амалий муаммоларидан бирига айланди. КПСС Марказий Комитетининг сентябрь Пленумида ўртоқ М. С. Горбачев ўз миллий тилимизга давлат тили мақоми бериш ўз ихтиёримизда эканлигини айтди.

Албатта, ўзбек тилига давлат тили мақомини бериш тўғрисидаги қонун мухтасар, лўнда бўлиши лозим. У «Ўзбек тилига давлат мақоми бериш тўғрисида Ўзбекистон ССР Олий Советининг Қонуни» деб аталиши зарур. Лойиҳанинг биринчи моддасидан ташқари деярли ҳамма моддаларини тўлиқ рад этиш миллий тил демократияси ва байналмилаллик, адолат ва миллий равнақ тақозосидир. Мазкур радномамизнинг асосий мазмуни ҳам шундан иборат.

Рус тили, икки тиллилик, бошқа миллий тиллар, миллий гуруҳлар гавжум (!) яшайдиган (асло «ғуж» яшайдиган эмас, чунки «ғуж» сўзи майда ҳодисаларга мос келади) жойларда она тили эркинлиги каби муаммолар Ўзбекистон ССР Олий Советининг махсус низомида ўз ифодасини топмоғи даркор. Бунинг учун Давлат тили тўғрисидаги қонуннинг мукаммалроқ янги лойиҳаси эълон қилиниши ва муҳокамага қўйилиши керак.

Ўзбек тилига давлат тили мақоми берилгач, Ўзбекистон ССР Олий Совети томонидан жумҳуриятимизда доимий амал қиладиган «Ўзбек тили низоми» қабул қилиниши, бу низомга кўра турли тил комитетлари ва комиссиялари жорий этиб, унинг ижросини текшириб туриш зарур. Бусиз давлат тили тўғрисидаги қонун қоғозда қолиб кетаверади.

ҲА, РЕАКТОР ЗАРУР

ПУБЛИЦИСТ ЁЗУВЧИ Н. Раҳматовнинг «Реактор зарурми?» деб номланган мақоласида ҳозирги куннинг долзарб муаммоларидан бўлган атроф-муҳитни муҳофаза қилиш, атроф-муҳитни радиоактив моддалардан тоза сақлаш зарурлиги тўғри кўтарилган. Чунки Чернобиль фалокати бизни ҳамиша хушёр бўлишга даъват этади. Шу билан бирга, мақолада масалага бир томонлама ёндашишлар ҳам йўқ. Муаллифнинг мулоҳазалари илмий-текширув атом реакторлари ҳақида нотўғри тасаввур туғдиради. Агар бу тасаввурларга ишонадиган бўлсак, унда биз цивилизациянинг турли-туман ҳузур-ҳаловатлари бўлмиш автомобиль, электр, самолёт ва ҳоказолардан воз кечишимизга тўғри келар эди. Шунинг учун, биз масъулиятни тўла ҳис қилган ҳолда айтмоқчимизки, Тошкент устида ҳеч қандай ажал осилиб тургани йўқ.

Ядро физикаси институтининг илмий-текширишлар ва халқ хўжалигининг баъзи бир соҳаларини радиоактив моддалар билан таъминлашга мўлжалланган атом реакторида жуда оз миқдорда ядро ёқилғиси бор. Муаллиф бу реакторни 200000 килограмм ёқилғиси бўлган атом электр станциялари билан солиштиради. Яна шуни таъкидлаш лозимки, АЭСларнинг иссиқлик қуввати муаллиф айтгандек 200—300 мегаватт эмас, масалан, Чернобиль АЭСининг бир блоки иссиқлик қуввати 3200 мегаваттдир. Ядро физикаси институти реакторининг иссиқлик қуввати эса бор-йўғи 10 мегаватт, холос.

Олмаота реактори масаласида ҳам муаллиф фикрига қўшилиб бўлмайди. Аслида, Олмаота физиклари атом реакторидан воз кечишмаган, у реактор вақтинча, то реактор қурилган жой сейсмик аҳволи қўшимча ўрганилгунча, СССР Давлат атом энергетикаси назорати идораси томонидан тўхтатилган.

Муаллиф институт қошидаги радиоактив моддалар «мозорини» асоссиз равишда Чирчиқдаги «Электрохимпром» бирлашмасининг усти очиқ заҳарли моддалар ташланувчи чуқурлари билан бирга танқид қилади. Бу иншоотлар орасида ер билан осмонча фарқ бор. Радиоактив чиқиндилар «мозорига» Ядро физикаси институти томонидан раҳбарлик қилинса-да, бу жойга республикамизнинг ҳамма жойидан келтириладиган ёнғинга қарши қурилмалардаги, медицина ва саноатда ишлатилувчи радиоактив моддалар ва манбаларнинг қолдиқлари кўмилади. Агар чиқиндилар кўмилиши ҳозиргидек тезликда борса бу «мозор» яна беш йилга етиши мумкин. Кун тартибидаги масалалардан бири янги «мозор» учун жой танлаш ва қуришдан иборат. Бу масалани ҳал қилиш учун физик, химик, геолог, сейсмолог, эколог, демограф ва бошқа бир қанча мутахассислар ҳамжиҳатликда ишлашлари керак. Ҳозирги «мозор» шундай жойда қурилганки, у жойда ер ости сувлари жуда чуқур жойлашган, геологларнинг шоҳидлик беришича бу жойда сел хавфи йўқ. Кейинги 10 минг йиллик даврда сел бу жойдан ўтмаган.

Реакторнинг ҳимоя қобиғига келсак, аҳвол қуйидагича: 30 йил узлуксиз ишлатилиши муносабати билан бу қобиқда баъзи бир ўзгаришлар юзага келган бўлиши мумкин. Бу борада масалани ойдинлаштириш учун институт ходимлари томонидан кенг кўламда изланиш ва ўлчов ишлари доимий равишда олиб бориляпти. Шу кунгача хавф-хатар учун асос йўқ.

Хўш, энди мақоладаги асосий саволга келсак, бунга ҳеч иккиланмасдан, «—Ҳа, атом реактори Ўзбекистон учун зарур!» деб жавоб берган бўлар эдик.

Институтнинг атом реактори ўз вақтида Ўрта Осиё республикаларида ядро физикаси фанини ривожлантириш, бу фан ютуқларини халқ хўжалигига: саноат, қишлоқ хўжалиги, медицина, геология ва бошқаларга кенг татбиқ қилиш учун қурилган эди.

Ҳозирги кунда реактор хизматидан илмий-текшириш лабораториялари билан биргаликда хўжалик ҳисобидаги тажрибавий «Радиопрепарат» корхонаси ҳам кенг фойдаланаяпти. Мақолада таъкидланганидек, республикамизда, қолаверса, бутун Ўрта Осиё регионида экологик аҳвол жудаям ночор. Экологик вазиятни тезроқ яхшилаш учун атроф-муҳитнинг ҳақиқий аҳволини фақатгина сўз, ҳиссиёт билан эмас, балки аниқ маълумотлар орқали билишимиз зарур. Институтимиз ходимлари атом реакторидан фойдаланиб ҳар йили бир неча ўн минг атроф-муҳит намуналаридаги химиявий элементлар миқдорини аниқлашаяпти. Бу маълумотлар тупроқ, сув, ҳаво ва бошқа табиий объектларда экологик вазият қай тарзда ўзгариб бораётгани тўғрисида объектив билимга эга бўлишга хизмат қилаётир. Институтда касал ва соғлом одамлардан олинган сочлардаги элементлар миқдорининг ўзгаришига қараб касалликларни вақтлироқ диагностика қилиш усуллари ишлаб чиқилаяпти. Бажарилган шу ишларнинг ўзиёқ республика экология фани учун атом реакторининг аҳамияти қанчалик катта эканини кўрсатади.

«Радиопрепарат» корхонасининг маҳсулотлари бўқоқ, онкологик ва жигар касалликлари диагностикасида ҳам кенг ишлатилаяпти. Бу моддалар қант касаллигини, сариқ хасталигининг хилма-хил шаклларини аниқлаш, шунингдек, инфаркт диагностикасида ҳам қўл келмоқда. Агар бизда реактор ёпилса, бундай моддаларни бошқа республикалардан ёки бошқа давлатлардан олиб келишимиз мумкин деган фикр туғилиши мумкин. Хўш, нима учун ўзимизда юқори малакали мутахассислар бўла туриб, хавфсиз ишлаётган реакторимиз бўла туриб, бошқа жойларга мурожаат қилишимиз керак энди? Балки, бошқа жойлардаги реакторларни ҳам ёпиш масаласи турса-чи? Бундай саволларни радиоактив чиқиндилар «мозори» юзасидан ҳам қўйиш мумкин: нима учун кимдир бизнинг чиқиндиларни ўз ерига олиб кетиши керак?

Бизнингча, масалага реакторни ёпиш тусида қарамаслигимиз керак. Аксинча реакторнинг ишлашини янада хавфсизроқ қилиш тарзида қўйсак, тўғрироқ бўлар эди. Албатта, одамларда ядро физикаси билан боғлиқ соҳаларга ишонқирамай қараш кайфияти, асосан, Чернобиль фожиасидан кейин кучайиб кетди. Бу табиийдир. Шунинг учун одамларга институт тўғрисида кенгроқ маълумот бериш мақсадида жамоатчилик вакилларининг институтга ташрифини кенгайтиришга тайёрмиз. Бу борада институтдаги нoформал ташкилот экологик ва радиоактив аҳволни ўрганиш бўйича муайян ишларни амалга оширяпти.

Институт ходимлари инсон соғлиғига ва табиатга зарар келтириши мумкин бўлган ҳар қандай лойиҳани, ҳар қандай объект қурилишини ошкоралик асосида кенг ва мукаммал экологик экспертизадан, муҳокамадан ўтказиш зарур деб ҳисоблайди. Албатта, Ядро физикаси институти ҳам бундан мустасно эмас. Бироқ бундай муҳокама аниқ маълумотларга асосланган бўлиши шарт.

У. ҒУЛОМОВ,
Ядро физикаси институтининг директори,

Т. ТИЛЛАЕВ,
катта илмий ходим

МАНТИҚНИ МАДАДГА ЧАҚИРАЙЛИК

МУҲТАРАМ ГАЗЕТХОНЛАРИМИЗГА аёнки, мен ўта заҳарли моддалар ҳамда радиоактив қолдиқларни беназир тоғ ёнбағирларига тонналаб кўмиб ташлашга қарши газета, телевидение ва радиода чиқишлар қилдим. «Ўзбекистон адабиёти ва санъати» газетасининг шу йил 21 апрель сонида эълон қилинган «Судга беришга қарор қилдим», 11 август сонидан ўрин олган «Реактор зарурми?» сарлавҳали мақолаларим шулар жумласидандир.

Фақат оммавий ахборот воситаларигина эмас, бу хусусдаги мулоҳазаларимни бир қатор юқори ташкилотларга, халқ депутатларига ҳам йўллаганман. Бундан муддао аждодларимизга ризқу-рўз ато этган ҳамда келажакда зурриёдларимизни ҳам боқиши зарур бўлган она тупроғимиз безавол, сувимиз зилол, ҳавомиз беғубор бўлиши зарурлигини таъкидлаб ўтишим, эҳтимол ортиқчадир.

Бугунги кунда табиатни севмайдиган одамнинг ўзи бўлмаса керак. Лекин ҳозирги ўта ночор экологик шароитда ўтлоқлар ва жониворларни ардоқлаш билан ҳеч нимага эришиб бўлмаслигини, табиатнинг устиворлиги учун курашиш инсоний бурчимиз эканлигини ҳамма ҳам ҳис этмаслиги мумкин.

Мен айрим раддиялар мисолида шу ҳақда сўз юритмоқчиман. Ўзбекистон ССР Фанлар академиясига йўллаган мактубим боис Ядро физикаси институтининг директори У. Ғ. Ғуломовдан жавоб хати олдим. Ана шу жавоб ва институт раҳбариятининг газетага йўллаган расмий хатида мен тилга олган «қабристон»га институт оз миқдорда радиоактив чиқиндилар ташлагани, ҳавога ҳам радиация оз миқдорда тарқалаётганлиги таъкидланиши билан бирга реактор шарофати билан республикада сариқ касаллигига қарши кураш авж олдирилгани, атроф-муҳитнинг тозалигини назорат қилиш кучайганлиги, сувни тозалаш ишлари амалга оширилаётганлиги ҳам қайд этилган. Мен бу мулоҳазаларни тушунаман, албатта. Институтда икки мингдан ортиқ киши ишлайди, диссертация ёқлайди, бола-чақа боқади ва ҳоказо. Уларнинг манфаатларини ҳаммамиз ҳам ҳимоя қилишимиз керак.

Лекин ЎзТАГ мухбири Ю. Кружилиннинг менинг мақолаларимдан бунчалик қаҳрга минганлигининг сабабини тушуниш қийин. У жаҳон фанида радиоактив элементлар ва капролактам қўлланиладиган ҳамма соҳаларни эринмай санаб чиқади. Мен нима дейман-у қўбизим нима дейди, деганларидек, капролактам билан изотопларнинг аҳамиятини мен бирор ўринда ҳам камситган эмасман. Фақат бу моддалар тупроғимиз, сувимиз, ҳавомизни аёвсиз заҳарлаётганлигидан ташвишга тушганман. Начора, биров айсбергнинг фақат устки қисмини кўрса, бошқа биров унинг остидаги қисмини ҳам илғайди.

ЎзТАГ хабарчиси чиқиндилар қабристонини шундай таърифлайди: «У уй-жойлардан узоқда, тап-тақир ерда, қуриб-қовжираган ўтлар билан қопланган тепаликларда жойлашган». Аслида эса у баҳорда лола ва савсарлар барқ уриб очилиши, какликлар хониш қилиши зарур бўлган сулув ёнбағирлардан ўрин олган. Мен бу ерларда қадамба-қадам кезиб шунга ишонч ҳосил қилдим. Ва яна шунга амин бўлдимки, боболаримиздан мерос бўлиб қолган ана шу бир парча замин ҳам бизнинг мададимизга муҳтож. Қўлимизда ана шу чиқиндилар қабристонини зудлик билан беркитиш ҳақида тегишли ташкилотларнинг хулосалари бор.

Бундан анча йил муқаддам Ҳисор водийсида алюмин заводи қуриш лойиҳалаштирилаётганда тожик ёзувчилари, публицистлари «Помир» журнали саҳифаларида ана шу машъум қурилишга қарши чиқишлар қилдилар. Бўлажак завод атроф-муҳитни заҳарлабгина қолмай қўшничилигимизга ҳам хилоф етказиши мумкинлигини ёзишди. ЛЕКИН «ЮҚОРИ»НИНГ КЎРСАТМАСИ БИЛАН ҚЎЛИГА ҚАЛАМ ОЛИШГА КЎНИКИБ ҚОЛГАН АЙРИМ ЧАПДАСТ МУХБИРЛАР, узоқни кўролмайдиган баъзи мутахассислар ана шу фикрлардан хато излаб, алюминнинг халқ хўжалигидаги аҳамиятини таърифлашга ўтиб кетдилар.

Яна: Орол фожиаси хусусида Асқад Мухтор, Сарвар Азимов сингари ёзувчилар бундан 25-30 йил муқаддам бонг уришганда сув хўжалигининг ходимлари ва баъзи бир мухбирлар мутлақо бошқа фикрда эдилар. Энг ёмони — улар ўшанда кўпчилик эди.

Бунақа мисоллар оз эмас. ЎзТАГ хабарчиси капролактам моддаси аҳамиятини кўкка кўтаради-ю бу корхона Ўзбекистонга минг кубометрлаб заҳарланган сувдан ўзга шимилдириқ ҳам бермаётганидан кўз юмади. Капролактам бирлашмаси Россиядан хомашё олиб, уни тағин ўша томонга қайта ишлаб бераётганлигини, завод даромади эса умумиттифоқ фондига ўтиб кетаётганлигини у билмайди деб ўйлайсизми?!

Мен Чирчиқдаги мазкур химия заводи директори билан бош инженерини судга берган эдим. Аммо Ўзбекистон ССР прокуратурасининг умумий назорат бўлими бу ишни ҳозиргача мен айтган судга ҳавола қилгани йўқ.

Яна раддиялар хусусида. Уларнинг иккаласида ҳам Тошкентдаги ядро реактори сариқ касаллигини аниқлаш ва даволашда жуда катта аҳамиятга эга эканлиги таъкидланади Хўш, нега ундай бўлса республикамиз айнан ана шу касаллик бўйича олдинги ўринга чиқиб олди. Пахта сабабми? Пахтачилик билан қардош республикаларгина эмас, жаҳонда элликдан ортиқ мамлакат шуғулланади. Уларнинг аксариятида атом реактори ҳам, сариқ касаллиги ҳам йўқ. Рак касаллигига қарши кураш, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш, сувни тозалаш борасидаги даъволарга ҳам шу нуқтаи назардан ёндашиш лозим.

Тошкентда реактор бўлмаган йилларн оламга таниқли бир қатор олимларимиз етишиб чиқишганди. Институт илмий жамоатчилиги мени маъзур тутсин: уларнинг хизматларини заррача камситмоқчи эмасман. Аммо ўтган ўттиз йил давомида бу ерда жаҳон миқёсидагина эмас, мамлакат миқёсида бирорта кашфиёт қилиндими?! Қўшни институтлардан қанчадан қанча олимлар Давлат ва Ленин мукофотларига сазовор бўлишди, аммо ядро физикаси институтидан бундай кишилар етишиб чиқишмадику!

Мен ўз фикримда қоламан: ўтган ўттиз йил давомида реактор қобиқлари эскирди, омонатлашди. Бу ерда авария бўлмаслигига ман-ман деган олим ёки журналист ҳам кафолат беролмайди. Назоратнинг жуда кучли эканлигини таъкидлаш эса нисбий гап.

Экологик муаммоларнинг энг жиддийлари жамоатчилик томонидан ечилаётгани мени қувонтиради. Ереван АЭСи, Олмаотадаги тадқиқот реактори, узоққа бориш нима, Янгиқўрғон химия заводи, Сўх сув омбори, бир қатор биохимия ва гидролиз корхоналари кўпчиликнинг қатъий талабидан кейин тўхтатилди. Ёзувчи Пирмат Шермуҳаммедов жамоатчилик диққатини Оролга, Дадахон Нурий янги қурилаётган заводларга қаратди. Жамоатчилик эса ҳар қандай маъмурий идоралардан қудратли эканлигини қайта-қайта исботламоқда.

Инсоният тарихида фақатгина бизнинг авлод денгизларни қуритди, еростн ва ерусти сувларини заҳарлади, тоғларни топтади. Агар биз тупроғимизга кислоталар, радиоактив моддалар кўмишга ҳам шундай лоқайд қарайдиган бўлсак, кечирилмас хато бўлур эди.

Мен сизга азиз дўстлар тоза ҳаво, зилол сув, тўкин дастурхон истайман!

Нусрат РАҲМАТОВ

РАДИОАКТИВ ЧИҚИТЛАР ВА ЭКОЛОГИК АҲВОЛ

Ўзбекистон Табиатни муҳофаза қилиш давлат комитетининг табиат муҳофазаси бўйича жамоатчилик кенгаши ҳайъатининг навбатдаги йиғилиши Чирчиқ электрохимия ишлаб чиқариш бирлашмасининг заҳарли моддалар ташланувчи усти очиқ чуқурлари ҳамда ЎзССР ФА Ядро физикаси институти радиоактив чиқитларини кўмиш «мозори»нинг ҳолати ва ундан фойдаланишнинг аҳволига бағишланди. Радиоактив чиқитлар ташланадиган «мозор» иншооти директори С. Саидумаровнинг ахборотини тингланди.

Жамоатчилик кенгаши ҳайъати аъзолари ўз чиқишларида шу нарсани қатъий равишда таъкидлаб ўтдиларки, ўз вақтида радиоактив чиқитлар кўмиладиган «мозор» нотўғри танланган. Бу ернинг зилзила юз беришига мойиллиги, вайрон этувчи сел ва кўчкилар жойи эканлиги етарли даражада ҳисобга олинмаган. Бу «мозор» Ядро физикаси институти учун мўлжалланганлигига қарамай, амалда бу ерга яна бир қанча корхоналардан турли заҳарли моддалар чиқитлари ташиб келтирилмоқда. Боз устига бу ерга **Москва яқинидаги корхоналарининг заҳарли моддаларини ташиб олиб келиш ҳоллари ҳам бўлган.** Ҳайъат аъзоларининг қайд этишларича, «мозор»дан фойдаланишнинг хавфсизлигини таъминлаш учун ҳали жуда кўп иш қилиш керак.

Чирчиқ электрохимия ишлаб чиқариш бирлашмасининг заҳарли моддалари ташланувчи усти очиқ чуқурларига келганда шуни айтиш кераки, бу жой ҳозир барпо этилаётган жумҳурият миллий боғи территориясига киради. Шунинг учун ҳам бирлашма ўз чиқитларини кўмиш учун зудлик билан бошқа жой топиши керак. Бу масала бирлашма раҳбарлари олдига бир неча бор қўйилганига қарамай, ҳамон муаммо ҳал этилмаяпти. Боз устига давлат санитария назорати органлари билан келишмасдан туриб турли хил кислоталар ўша жойга олиб бориб ташланмоқда. Аслида бу хил кислоталар махсус печларда куйдириб юборилиши зарур эди. Бу иш ҳам қилинмаяпти. Бу кислоталарнинг ўта заҳарлилиги, бадбўй ҳидга эгалиги учун шу йилнинг 1 сентябридан эътиборан уни ташиб чиқиш тақиқланиши тўғрисида Ўзбекистон ССР табиатни муҳофаза қилиш давлат комитети томонидан шу йилнинг 27 июнида корхона раҳбариятига маълум қилинганига қарамай, чиқитларни тақиқланган жойга олиб бориб ташлаш давом этмоқда.

Шу муносабат билан корхона директори **А. Голубев** жамоатчилик кенгаши ҳайъатининг йиғилишига таклиф этилган эди. Аммо у бу муҳим масалага бағишланган йиғилишда иштирок этишни ўзига эп кўрмади. Корхонанинг бошқа бирор раҳбари ҳам йиғилишга ташриф буюрмади. Корхона маъмурияти мана шундай манманлик билан давлат ва жамоат органлари талабини менсимаяпти. Ҳайъат раиси, академик Бекжон Ойбекович Тошмуҳаммедов таъкидлаб ўтганидек, бу очиқ ҳолдаги заҳарли моддалар ўпқони Бўстонлиқнинг сўлим гулшанларини хатарли тарзда заҳарлашни давом эттирмоқда. Шу бойисдан бу жойдан фойдаланишни тўхтатиш, уни ёпиш зарурати туғилди. Бўстонлиқ район ижроия комитети ҳам бир неча марта ушбу чиқиндихонани йўқ қилиш масаласини кўтарган эди. Аммо марказий министрликларга қарашли корхона раҳбарияти ўзининг идоравий манфаатларидан келиб чиқиб, бундай талабларни назар-писанд қилмаяпти. Демак, муаммо ҳамон очиқ қолмоқда.

А. РАҲИМОВ,
Ўзбекистон ССР Табиатни муҳофаза қилиш давлат комитетининг бош мутахассиси

...рида республика қўғирчоқ театрларининг II фестивали қизғин давом этмоқда. Шу муносабат билан мухбиримизга Ўзбекистон ССР театр арбоблари союзи раиси, СССР халқ артисти **Бер**[illegible] ...ларни гапириб берди:

— Ўзбекистонда қўғирчоқ театрларини ривожлантириш мақсадида ҳар икки йилда республика доирасида фестиваль ўтказиб борамиз. Бу галги фестивални ўтказиш учун қадимги Бу[illegible] шаҳрини [illegible]. Бу ерга область қўғирчоқ театрлари билан бирга Иттифоқимиздан ҳам бир қанча ижодий коллективлар таклиф этилган. Шунингдек, фестивалга Польша Халқ республикасидан бир неча [illegible]ган. Фестиваль кунларида СССР Театр арбоблари ва РСФСР театр арбоблари союзларидан таниқли қўғирчоқбозлар ва театр танқидчилари ҳам ташриф буюрганлар.

Фестиваль кунларида Магнитогорск «Буратино» [illegible] олиб бормоқда. Унда фестивалда қатнашаётган барча театрларнинг режиссёрлари ва актёрлари иштирок этмоқдалар.

Бундай фестивалнинг ўтказилиши республикада қўғирчоқ театрларини ривож[illegible] ларининг йўқлиги ташвишли ҳолдир. Яқин келажакда бу муаммони ҳал этиш учун республика театр арбоблари союзи жиддий ишларни амалга оширмоқда. Фестиваль ана шундай тадбирлардан биридир.

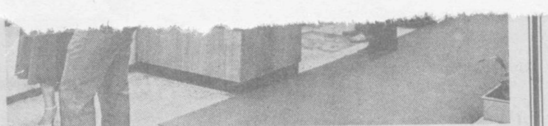

СУРАТДА: кўргазма залида.

Р. ШАРИПОВ суратга олган

ЎзАС АХБОРОТИ

Ҳаёт кун сайин янги-янги талабларни олдимизга қўймоқда. Тошкентда Миллий кинематографиялар марказининг очилиши ҳам турмуш тақозосидир. 1 октябрь куни, кечқурун пойтахтимиздаги «Искра» кинотеатрида Ўрта Осиё республикалари ва Қозоғистон миллий кинематографиялари марказининг очилиш маросими бўлди.

Маросим бошлангунча «Наво» ансамбли коллективи санъаткорлари — ака-ука Ҳасан ва Ҳусан Жўраевлар, Олег Круглов, Ғайрат Носиров, Кумуш Раззоқова томошабинларни куй ва қўшиқлари билан хушнуд этдилар.

Кечани Ўзбекистон ССР Кинематографчилар уюшмаси ҳайъатининг биринчи котиби, СССР халқ артисти Малик Қаюмов очди.

— Регионимиздаги беш жумҳуриятнинг барчасида дўстлик кинотеатрлари бўлади, — деди М. Қаюмов. — Жумҳуриятларимизда ҳар йили ўнлаб янги бадиий фильмлар ишлаб чиқарилмоқда. Ана шу фильмлар дўстлик кинотеатрларида намойиш этилади. Ҳозирги пайтда ишлаб чиқарилаётган фильмларимизнинг томошабинларга етиб бориш муддати анча узоқ. Бу ерда эса фильм тайёр бўлганидан 10-15 кун ўтгач уни томоша қилишингиз мумкин. «Искра» — Ўрта Осиёдаги дўстлик кинотеатрларининг учинчиси. Шундай масканлар Ашхобод ва Душанба шаҳарларида ҳам ишламоқда. Бу Миллий кино марказимизда совет киносининг юлдузлари билан учрашасиз, улар билан ўзингизни қизиқтирган масалалар бўйича суҳбатлашасиз. «Искра» қайта жиҳозлангач рассомларнинг кўргазмалари, биринчи навбатда, кинорассомларнинг кўргазмалари ташкил қилинади. Хуллас, Миллий кино маркази регионимизда ишлаб чиқилган фильмларни томошабинлар ўртасида тарғиб-ташвиқ этишда хайрли юмушни амалга оширади.

Санъат кечасида қозоғистонлик меҳмон — Қозоғистон ССР Кинематографчилар уюшмасининг котиби Омонгелди Исмоилбеков ҳам сўзлади. Маросимда СССР халқ артисти, режиссёр Шуҳрат Аббосов, республикада хизмат кўрсатган артист Рустам Саъдуллаев, сценарийнавис Жасур Исҳоқов қатнашдилар.

Кеча охирида «Ўзбекфильм» киностудиясида ишланган «Фалажлик» фильми кўрсатилди.

●

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси Бадиий адабиётни тарғиб қилиш бюроси Собир Раҳимов район халқ маорифи бўлими билан ҳамкорликда қизиқарли ижодий учрашувлар ўтказиб келмоқда. Шундай учрашувлардан бири райондаги Алишер Навоий номидаги 219-ўрта мактабда бўлди. Бу адабий тадбир ўзбек совет адабиётининг асосчиларидан бири Абдулҳамид Сулаймон ўғли Чўлпон ҳаёти ва ижодига бағишланди. Кечада иштирок этган шоир Муҳаммад Али Чўлпоннинг мураккаб ҳаёти ва серқирра ижоди, унинг таржимачилик санъати ҳақида, мунаққид Иброҳим Ҳаққулов, шоир Чоршаъм Рўзиев шоир ижодининг ўзига хослиги, ранг-баранглигига тўхталди. Ёш шоир Асрор Мўминов Чўлпоннинг шеърларидан ўқиб берди.

Кечада мактаб ўқувчилари шоирнинг болаларга бағишланган шеърларидан ўқишди, «Кеча ва кундуз» романидан саҳна кўрсатишди. Учрашув охирида ёзувчилар тингловчиларни қизиқтирган саволларга жавоб бердилар.

Комил ЭРМУҲАММАД

●

Қайта қуриш баҳонасида жуда кўп раҳбар ходимлар учун қурилган махсус оромгоҳлар бугунликда шифохоналарга, болалар дам оладиган манзилгоҳларга айлантирилди. Ана шундай сўлим жойлардан бирига Тошкентдаги йигирма биринчи болалар уйи тарбияланувчилари жойлашдилар.

Бу оромгоҳ қанчалик сўлим, роҳатбахш бўлмасин, болалар учун ўз ота-онаси меҳри ўрнини босиши жуда қийин. Куни-кеча ана шу болалар уйига бир гуруҳ адиблар келишди. Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси ҳайъатининг котиби, ёзувчи Тоҳир Малик меҳрга ташна болаларга ёзувчилар уюшмасининг иши ҳақида ҳикоя қилди. Шоирлардан Сафар Барноев, Ёқуб Хўжаев тўпланганларга ўзларининг янги шеърларидан ўқиб беришди.

Тарбиячи, тарбияланувчилар болалар уйига бағишланган сара шеър, қўшиқлар деярли йўқлигини таъкидлашди. Шунингдек, улар болалар уйига атоқли ёзувчи Раҳмат Файзий номи берилишини таклиф қилишди.

Меҳмон бўлиб келган ёзувчилар бу таклифни қўллаб-қувватлашларини, болалар, уйида Раҳмат Файзийнинг мўъжаз уй-музейини ташкил қилишда кўмаклашишларини айтдилар.

●

Тошкент вилоятидаги Оққўрғон ноҳиясининг Куйбишев номидаги колхози клубида меҳнаткаш аёлларнинг адабиёт ва санъат ходимлари билан учрашуви бўлиб ўтди. Қизиқарли, самимий ўтган бу суҳбатда Ўзбекистон халқ ёзувчиси Иброҳим Раҳим, Ўзбекистон Ленин комсомоли мукофоти лауреати Гулчеҳра Жўраева, Ғ. Ғулом мукофоти лауреати, болалар шоири Сафар Барноев, М. Турғунбоева номидаги Ўзбекистонда хизмат кўрсатган «Баҳор» халқ рақс ансаблининг созандалари, моҳир раққосалар — Рихси Имомназарова, Холида Шарипова иштирок этди. Суҳбат, табиий, аёлларимизнинг даладаги оғир меҳнати, бола тарбияси, пахта нархига бориб уланди. Маънавий қашшоқлик давом этаётгани уқтирилди. Руҳан тетик бўлишда адабиёт, санъатнинг таъсири катта эканлиги айтилди.

РУҲИЯТ ОЛАМИ ЗИДДИЯТЛАРИ

Диний ақидалар, ғайритабиий кучлар таъсиридан холи бўлиш, марксча-ленинча атеистик дунёқарашни шакллантириш, шубҳасиз коммунистик тарбиянинг таркибий қисмидир. Фалсафа фанлари доктори, профессор И. Жабборовнинг «Ўзбекистон» нашриётида чоп этилган «Руҳий олам: жаҳолат ва камолот» (1988) китоби шу вазифанинг бажарилишига муайян ҳисса бўлиб қўшилади, деб ўйлаймиз.

Муаллиф атеизм, дин тарихи ва назарияси, жаҳон халқлари этнографиясига оид кўпгина асарлари билан кенг китобхонлар оммасига маълум тадқиқотчилардан. Янги китобнинг бош мавзуси сифатида эса у ҳали дин пайдо бўлмаган қадим замонлардан то ҳозирги кунларгача ўтган давр мобайнидаги инсон руҳий олами эволюцияси жараёнини таҳлил этишни мақсад қилган. Ана шу ниятни амалга ошириш учун автор фалсафий, тарихий-этнографик, архив, фольклор, социология, бадиий адабиёт, илм-фан материалларидан кенг фойдаланган. Муаллифнинг таъкидлашича, инсоният тарихида жуда узоқ давр — икки-икки ярим миллион йилдан ошиқ вақт мобайнида кишилар ҳеч қандай динни билмаганлар. Маълумки, бу даврларда, К. Маркс ибораси билан айтганда, ғоялар, тасаввурлар, онг бевосита моддий ишлаб чиқариш билан уйғунлашиб кетганди. Дин эса муайян мавҳумлашган, моддийликдан ажралган руҳий ҳолатни тақозо этарди.

Асарда мифология, дин ва фалсафий қарашларнинг ўзаро алоқаси хусусида фикр юритилади. Бу ўринда қадимги Шарқ, антик давр манбаъларидан кенг фойдаланилган, уларнинг бир-бирига таъсирига оид фикрлар олға сурилган. Жаҳолат билан камолот кураш-

Тақриз

лари, ижтимоий-фалсафий фикр ҳамда дин тарихий тараққиёти бой далиллар асосида очиб берилган. Китоб шу маънода фалсафа тарихини ўзбек тилида ўрганувчилар учун ҳам муайян қўлланма ўрнини босиши мумкин. Фалсафий фикр ва динлар такомили уларнинг тарихий шарт-шароитлари ҳамда ижтимоий вазифалари орқали ифода этишга ҳаракат қилинган. Динга қарши кураш —жаҳолатга қарши, маърифат, камолот учун курашдан иборат бўлиб, бу кишиларни ижтимоий пассивлик, ўз тақдирларига бепарволик билан қарашдан қутқазиб олишга йўналтирилган. Унинг асосий шарти — ижтимоий муносабатларни, муҳитни инсонийлаштириш ҳамда фаннинг қудратига таянишдан иборатдир. Асарда машҳур мифологик, диний шахслар, фалсафий мактаб асосчиларининг номлари кенг ўрин олган. Табиийки, бунда ислом дини, унинг ақидалари масалаларига, Шарқ ижтимоий-фалсафий фикри намояндаларига ҳақли равишда кенгроқ ўрин берилган.

Илмий, фалсафий, атеистик мазмунга эга назмий манбаларднн кенг фойдаланилиши китобнинг, шубҳасиз, ютуқларидандир. Хусусан, Ибн Сино бисотидан келтирилган ушбу сатрлар бошқа ҳоллардаги каби, ўқувчи қалбини ларзага солмасдан иложи йўқ:

Менинг куфрим айбларга
дилимдак ўзга султон йўқ,
Бу оламда менинг покиза
имонимдек имон йўқ.
Замон аҳли аро танҳо
мусулмон мен эдим, э воҳ!
Агар кофир эсам мен ҳам
бу дунёда мусулмон йўқ.

Муаллиф инсон масаласи, унинг моддий ва маънавий эҳтиёжлари, ҳис-туйғулари, орзуниятлари ҳамда хатти-ҳаракатларини тўғри тушуниш имкониятлари туғилишини марксизм таълимотининг пайдо бўлиши билан боғлайди.

Асарда Улуғ Октябрь бошлаб берган тарихий давр инсониятнинг жаҳолатдан ижтимоий тараққиёт ва маърифат томон юришидаги муҳим босқич деб баҳоланади.

Асарда антикоммунизм ғояларини танқид эскича, «традицион» руҳда бўлса-да, муайян ўрин олган.

И. Жабборов инқилобдан кейинги давр хусусида алоҳида мароқ билан гапиради. Фикримизча, бу асар фалсафа, дин, фан, урф-одатларимиз, анъаналаримиз тарихи билан шуғулланувчи барча кишилар, айниқса лекторлар учун яхши манбаъ бўлиб хизмат қилади.

Бироқ китоб муайян камчиликлардан ҳам холи эмас.

Биринчидан, мамлакатимизнинг Октябрь инқилобидан кейинги даври иқтисодий, ижтимоий, хусусан, маънавий тараққиёти тарихига, етарли даражада танқидий ёндашилмаган. Иккинчидан, диннинг ижтимоий илдизларини очишга кўпроқ эътибор берилса ёмон бўлмасди. Учинчидан, диннинг ижтимоий тараққиётдаги мавқеи тўғрисида муаллиф зиддиятли фикр билдирган.

Ундан ташқари, республикада энг сўнгги — қайта қуриш даврида йўл қўйилган атеистик тарбия соҳасидаги қўпол камчиликлар танқидий таҳлил қилинмаган. Яна китобда кўплаб қайтариқларни ҳам учратиш мумкин.

Ўйлаймизки, муаллиф ўзининг янги тадқиқотлари билан бизларни хушнуд этади.

С. ҚУРБОНОВ,
А. ЖАЛОЛОВ,
фалсафа фанлари номзодлари

Ўзбекистон ССР Маданият министрлиги Наманган область музикали драма ва комедия театри актёри, республикада хизмат кўрсатган артист

Рустам ҲАМРОҚУЛОВнинг

бевақт вафот этганлигини чуқур қайғу билан билдириб, марҳумнинг оила аъзолари ва ёр-биродарларига ҳамдардлик изҳор этади.

Ўзбекистон ССР Ёзувчилар уюшмаси ҳайъати ва СССР Адабиёт фондининг Ўзбекистон бўлими СССР Ёзувчилари уюшмасининг аъзоси, кекса адабиётшунос олим

Солиҳ ҚОСИМОВ

вафоти муносабати билан марҳумнинг қариндош-уруғлари ва дўст-биродарларига чуқур таъзия изҳор қиладилар.

ШИКОЯТ ИЗИДАН

НАФАҚА

Редакциянинг хатлар ва оммавий ишлар бўлими газета муштарийларидан ҳар куни юзлаб мактублар олади. Улар орасида шикоят хатлари ҳам озмунча эмас. Редакция уларни тегишли ташкилотларга атрофлича текширишга жўнатади. Бугун редакция олган расмий жавобларнинг айримларини эълон қиламиз.

Редакция апрель ойида Сирдарё область, Бахмал район, Узунбулоқ қишлоқ Советига қарашли Қатортол қишлоғида истиқомат қилувчи Сарвар Мансуровадан шикоят хати олди. «Мен, — деб ёзади у мактубида, — ноҳақ туҳматларга қолдим, оиламдан ажралдим. Ҳозир уч нафар фарзандим билан отамникида яшаяпман. Турмуш ўртоғим Абдулла Мансуров ҳамда акалари Мўмин ва Ҳайитбой иккита болам билан биргаликда ҳомиладор бўлишимга қарамай уйимдан ҳайдаб чиқардилар. 1987 йилнинг 21 ноябрида учинчи болам отамникида туғилди. Оиламнинг бузилишига сабабчи бўлганларни аниқлаб беришларини сўраб район ижроия комитети ва партия комитетидагиларга, область ижроия комитети ва партия комитетларига, район халқ судига ва область халқ судларига бир неча бор мурожаат қилдим. Бироқ улардан арзирли натижа чиқмади. Сўнгги умидим — сизлардан...»

Редакция шу масалага аниқлик киритишни сўраб Бахмал район партия комитетига мурожаат қилди. Райком секретари В. Ҳайдаровадан қуйидаги мазмунда жавоб хати олди:

Ҳақиқатан ҳам, Мансурова (Ғоипова) Сарвар 1984 йил 28 май куни шу қишлоқлик Мансуров Абдуллага турмушга чиққан. Дастлаб тинч-тотув яшашган. 1984 йил ноябрь ойида Сарварнинг онаси Ғоипова Қаршигул А. Мансуровникига қимматбаҳо материал олиб келиб сақлаши натижасида оилада уриш-жанжал чиққан. Улар бир неча маротаба қишлоқ Совети ходимлари томонидан яраштириб қўйилган. С. Мансурова Абдулла билан бирга яшаган даврида уч нафар фарзандлари бўлган. Аммо А. Мансуров учинчи боласини тан олмайди. Шу сабабли болани текширишдан ўтказишни талаб қилиб келмоқда. Аммо С. Мансурова бунга рози эмас. Шундай бўлса-да, Бахмал район халқ суди 1988 йил 25 ноябрь кунги қарор билан ҳозирги пайтда Сирдарё область, Октябрь районидаги М. А. Суслов номидаги совхозда яшовчи А. Мансуровдан икки нафар фарзанди вояга етгунга қадар иш ҳақининг 33 фойизи миқдорида 1988 йил 11 январдан бошлаб нафақа ундириб беришга қарор қилди. Бу орада А. Мансуровнинг мурожаатига кўра, район «Ғалаба байроғи» газетаси мухбири А. Мусурмонов бу оилавий можаро ҳақида 1988 йилнинг 15 март куни мақола эълон қилган. Район партия комитети ва район прокуратураси томонидан мақолада келтирилган фактлар ўрганилиб, мақолани чиқаришда журналистика нормасидан четга чиқилганлиги кўрсатилди. Мақола исботсиз ёзилган. Йўл қўйган камчиликлари учун редакция газетанинг 28 август сонида С. Мансуровадан узр сўради. Бундан С. Мансурова дастлаб қониқиш ҳосил қилса-да, яна шикоят қилишни ташламади. Унинг аризаси бўйича Сирдарё область судининг гражданлик ишлари бўйича судлов коллегиясининг ажримига кўра, 1988 йил 14 сентябрда суд-медицина экспертизаси тайинланган, лекин даъвогар С. Мансурова болани экспертиза қилдиришдан бош тортмоқда. Кейинчалик С. Мансурова область халқ судида мухбирга жазо беришни ҳамда учинчи фарзанди учун нафақа ундиришни ва оталикни тан олишни даъво қилади. Даъво 1989 йил 9 январь куни Ғаллаорол район халқ судининг мажлисида кўриб чиқилди ва Мансурова Сарварнинг Мансуров Абдуллага нисбатан даъвоси рад этилди. Шундан кейин С. Мансурова яна район партия комитетига мурожаат қилди. Унга агар медицина экспертизасидан ўтмаса, аризаси ижобий ҳал бўлмаслиги уқтирилди.

Район газетасида чиққан «Хусумат ва қисмат» мақоласининг автори А. Мусурмонов ўз вазифасини суиистеъмол қилгани, можарони холис ўрганмай камчиликларга йўл қўйгани учун ишдан озод қилинди. Газета редактори М. Раҳмоновга эса қаттиқ ҳайфсан берилди.

РЕДАКЦИЯДАН:

Оилавий можароларнинг мушкулликлари равшан. Уларга ҳар ким ҳам аралашишга ботинавермайди. Чунки икки томоннинг ҳам ўз ҳақиқати бор. Бу ҳақиқат икки киши — эр-хотиннинг ўртасида ётади ва кўп ҳолларда оғир парда билан ўралган бўлади. Бу пардани кўтариб, оила ҳаётининг интим томонларига кириш ғоятда қийин. Шунинг учун, ҳамон турмуш келишмаган экан, бунинг барча масъулиятини ҳар икки томон ўз устига олгани ҳолда инсонийлик пардаси ва мавқеини бой бермаслиги ғоятда зарурдир. Болаларнинг келажаги, жамоатнинг фикри-эътибори учун ҳам бу жуда муҳим. Ҳозир инсон ҳуқуқларини тиклаш, риоя қилиш борасида кўп ишлар қилиняпти. Оилавий ишларни ҳам барча ташкилотларга ариза ёзиш, сон-саноқсиз кишиларни бу ишларга тортиш билан эмас, гражданлик манфаатларини ҳимоя қилувчи ва адолат билан ажрим чиқарувчи суд орқали ҳал қилиш ўринлидир. Суд адолатли ажрим чиқармаган ҳолдагина бошқа тегишли жойларга мурожаат қилиш жоиз бўлади. С. Мансурова оилавий иши муносабати билан туғилган турли ташкилот ва редакцияларнинг оворагарчиликлари ҳали бир-биримизнинг вақтимиз, асабимиз, ориятимизни қадрлашни ўрганолмаётганимизни кўрсатади. Ахир, ўзингиз бир ўйлаб кўринг. Бу оилавий иш билан 1984 йилдан бери республика, область, район партия ташкилотлари, область ва район ижрокомлари, республика ва район газеталари, область, район халқ судлари ва бошқа бир қанча ташкилотлар батафсил шуғулланганлар, атрофлича муҳокама қилганлар. Ахир, ўртоқлар, кимнинг вақтини ва, демак, бойлигини мухосара қиляпмиз, ўғирлаяпмиз? Қачонгача суднинг иши билан турли жамоат ташкилотлари шуғулланади? Ахир, бундай ишлар жумҳуриятда битта-иккита эмас, юзлаб-ку! Келинг, бундан буён суд ишини суд қилсин! Ҳамма қонун олдида баробар! Баробар жавоб берсин!

Юқоридаги каби ишлар ҳаётимизда шахслар билан ташкилотлар ўртасидаги муносабатлар мушкуллашиб, чидаб бўлмас ҳолга келганлигидан дарак беради. Давлат ташкилотларининг шахс олдида ўз вазифалари бор. Шу вазифалар ҳар дам, ҳар соат, ҳар куни қонуний, ишончли, шубҳадан холи тарзда бажарилиши шарт. Шу билан бирга. шахснинг жамият ва давлат олдида ўз вазифалари мавжуд. Ўз навбатида бу вазифалар масъулият билан ўталиши талаб этилади. Бу икки томонлама ҳаракат. Икки томонлама масъулиятдир. Биз давлат ва шахс муносабатларида тўла уйғунлик, қонунийликка эришмоғимиз керак. Яқинда редакциямизга областдан бир ўртоқ шикоят билан келди. Тасаввур қиласизми, у озмас-кўпмас... тўғри халқ депутатлари съездига ариза ёзганлигини айтди. Жуда муҳим арз бўлса керак деб сўрарсиз. У бор-йўғи... ҳовли жанжалини ҳал қилиб беришни сўраб съездга ёзибди! Ахир ҳовли жанжалини ҳам олий съезд ҳал қилиб берсинми? Унга мамлакатни тангликдан чиқариш вазифасининг ўзи етиб-ортмаяптими ҳозир! Оддий суднинг оддий иши эмасми ҳовли можароси! Наҳот, ҳануз шуни тушуниб етиш қийин бўлса? Ўз шахсий жанжаллари билан олий идораларни бомбардимон қилаётганлар озми ичимизда? Қачон ҳар ишни ҳақ-ҳуқуқ доирасида адо этишни ўрганамиз?

МУҲТАРАМ МУШТАРИЙЛАР!

Яна 25 кундан кейин «ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САНЪАТИ» газетасига обуна бўлиш муддати тугайди. Обуна «Союзпечать»нинг ҳамма бўлимларида чекланмаган миқдорда қабул қилинмоқда.

Севимли газетангизга ўз вақтида обуна бўлишни унутманг!

ОБУНА БАҲОСИ — БИР ЙИЛГА 5 СУМ 16 ТИЙИН.

ЖУМА КУНЛАРИ ЧИҚАДИ

БАҲОСИ 10 ТИЙИН

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САНЪАТИ

«ЛИТЕРАТУРА И ИСКУССТВО УЗБЕКИСТАНА»

Орган Союза писателей Узбекской ССР и Министерства культуры Узбекской ССР

Издается на узбекском языке

Бош муҳаррир Аҳмаджон МЕЛИБОЕВ.

Таҳрир ҳайъати: Ҳафиз АБДУСАМАТОВ, Усмон АЗИМОВ, Ҳамидулла АКБАРОВ, Рамз БОБОЖОН, Одил ЁҚУБОВ, Аҳмад ЖАББОРОВ, Баҳодир ЖАЛОЛОВ, Асқад МУХТОР, Абдулла ОРИПОВ, Тоҳир ШАМСИЕВ, Озод ШАРАФИДДИНОВ, Тўлапберган ҚАЙИПБЕРГАНОВ, Малик ҚАЮМОВ, Тўлқиной ҚОДИРОВА, Пиримқул ҚОДИРОВ, Иброҳим ҒАФУРОВ (бош муҳаррир ўринбосари), Маматқул ҲАЗРАТҚУЛОВ (масъул котиб)

РЕДАКЦИЯ АДРЕСИ: Тошкент — 700083, Ленинград кўчаси, 32.
ТЕЛЕФОНЛАР: бош муҳаррир — 33-52-91, 32-57-42; бош муҳаррир ўринбосари — 33-43-65, 32-54-66; масъул котиб — 33-49-93; секретариат — 32-58-49; БЎЛИМЛАР: ижтимоий-сиёсий — 32-56-50; танқид ва адабиётшунослик — 32-55-98; поэзия ва проза — 32-55-78; санъат — 32-56-48, 32-54-56; хатлар ва оммавий ишлар — 32-56-49; сатира ва юмор — 32-54-71.

Редакцияга келган қўлёзма ва суратлар авторларига қайтарилмайди. Ҳикоялар уч интервалда 14 бет, очерк ва мақолалар 12 бетдан ошмаслиги керак.

Р. — 15552. Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси. Тошкент шаҳри. Индекс 64593. Б — 3153. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12